

II YAZI

Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan üç rayondan biri olan Cəbrayıl Qubadlı və Zəngilan kimi 2020-ci ilin 27 sentyabrında başlanan və 44 gün davam edən ikinci Vətən müharibəsində müzəffər Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin sərkərdəliyi ilə qəhrəman milli ordumuz tərəfindən işğaldan azad edilən ərazilərimizdəndir. 44 gündə düşmənin 30 il ərzində torpaqlarımızda qurduğu keçilməz barrikadalar yerlə yeksan olundu. 30 il işğal düşmən tapdağında inləyen, doğmasını gözleyən Qarabağımız anası Azərbaycana qovuşdu. Doğmalarının adımlı səsi ilə üzü güldü torpaqlarımızın. Bir-birindən gözəl, tarixi və mədəniyyət abidələri, yeraltı-yerüstü sərvətləri ilə zəngin olan yurd yerlərimiz öz sahiblərinə qaytarıldı.

Cəbrayılın qələbə müjdəsi

2020-ci il 4 oktyabrdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev xalqa müraciət etdi: Bu gün Cəbrayıl şəhəri və Cəbrayıl rayonunun doqquz kəndi işğaldan azad edildi. Bu tarixi hadisə münasibətiblə bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Cəbrayıl rayonunun və işğal olunmuş digər ərazilərin azad edilməsində fəal iştirak etmiş bütün əsgər və zabitlərimizi ürəkdən təbrik edirəm. Onların qəhrəmanlığı, şücaəti nəticəsində bu gün bizim doğma torpaqlarımız bize qaydırıb. Bu qanlı döyüşlərdə həlak olmuş bütün şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diliyirəm, yaralı hərçüllərimizə Allahdan şəfa diliyirəm. Uzun illərdən sonra Cəbrayıl şəhəri azad edildi. Cəbrayıl bizimdir!

Bu gün cəbrayillilər, elbətə ki, sevinc içindədirler, necə ki, bütün Azərbaycan xalqı. Dünən bizim qədim yaşayış yerimiz - Suqovuşan qəsəbəmiz işğaldan azad edildi. Bütün Azərbaycan xalqı bu tarixi hadisəni qeyd edirdi, bir-birini təbrik edirdi, göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Bu, sevinc göz yaşlıdır. 1990-ci illərin əvvəllərində də Azərbaycan göz yaşlarını töküb. Ancaq o, məglubiyət göz yaşları idi, o, faciə göz yaşları idi.

Bəli, Vətən müharibəsinin 7-ci günündə bu qədər böyük qələbənin eldə olunması heç də asan məsələ deyildi. Bütün bunlar dövlətimizin gücünü, ötən 20 ildə ölkənin iqtisadi vəziyyətinin yüksəlməsini, ordu quruculuğu üçün həyata keçirilən işlərin miqyasını göstərirdi. Və bir də xalqın birliyini, həmşəliyi, böyüdüyümüz genclərə əzx edə bildiyimiz Vətən sevgisini göstərirdi.

Həmin günlər bugünkü kimi gözlərimiz önündədir. Gecə-gündüz səfərberlik idarəərinin qarşısı insanla dolu olurdu. Hər kəs cəbhəyə yollanmağa can atıldı. Torpaqların azad olunmasını-namus, şərəf məsələsini həll etməyə can atıldı. Cəbhədə yeterli qədər insanın olduğu bildirləndə isə əlinən gələn yardımla cəbhəyə kömək etməyə çalıdı. Bir səzələ, bütün xalq ayağa qalxıb Qarabağ məsələsinin-bu haqq işinin həllinə çatışırıdı.

Azərbaycan 2020-ci ilin 44 gündündə dünənaya elə bir həmşəlik, elə bir dövlət-xalq birliliyi sərgilədi ki, Zəfərimizdən 3 il ötməsinə baxmayaraq hələ də həmin birlikdən tez-tez səhəbə açılır.

Qədim mədəniyyət mərkəzi

Cəbrayıl Kiçik Qafqaz dağlarının cənub-şərqində, Geyən düzü və Qarabağ silsiləsinin yerləşir. Rayon cənubdan Araz çayı boyu İran İslam Respublikası ilə həmsərhəddir. Sahəsi 1049 kvadrat kilometrdir, ərazisi əsasən dağlıdır. Araz çayının qıraqı vaxtılıq Tuqay meşələri ilə six olmuşdur. Arazboyu düzənliliklərin torpaqları yüksək məhsuldarlığa malik tünd şabalıdı torpaqlarıdır. Məhsuldar olan bu torpaqlarda Cəbrayılın iri kəndləri - Böyük Mərcanlı, Soltanlı və sair yerləşir. Cəbrayıl rayonun en yüksək zirvəsi Dağ Tumasdır (1580 m). Erməni işğalından əvvəl rayonda yaşı 400-500 olan 14 iri diametrlı çınar ağacı, 104 kəhriz və 99 bulaq vardır. Cəbrayıl rayonu 8 avqust 1930-cu ildə təşkil edil-

“Qarabağ” dastanının “Cəbrayıl” boyu

mışdır. 4 yanvar 1963-cü ildə ləğv edilərək Füzuli rayonuna birləşdirilmiş, 17 iyun 1964-cü ildə yenidən yaradılmışdır.

Rayon əhalisi arasında ərazisinin adının VIII əsrde yaşmış Cəbrayıl atanın adından alması ilə bağlı fikirlər var. Amma Cəbrayıl-dakı saysız-hesabsız abidələrin, mağaraların, qalaların, bürclərin, məbədlərin qalıqları bu yaşayış ərazisinin yaşıının daha qədim olmasından xəber verir. Rayonun köhnə qəbiristanlığında qədim yazılar yazılmış bir lövhə parçası aşkar olunmuşdur. Həmin yerdə, yələn qıraqında isə iki başdaşı vardır. Başdaşlarının yuxarı hissəsində heyvan təsvirləri dağ keçiləri və Qobustan qayaüstü təsvirləri ni xatırladan müxtəlif tamqlar həkk edilmişdir. Cəbrayılın etrafında müxtəlif bədii formaya malik qəbərləşərər vardır, onlardan qoç heykəli olan ikisi Azərbaycanın digər dağ-təpə rayonlarındakı abidələrin analogiyasıdır.

58 rayonunun 2000-dək yaşayış məntəqəsində, çadır düşərgələrində, yüksək və yataqxanalarda məskunlaşmışdır.

Xudafərin körpülləri

Vahid Azərbaycan rəmzi kimi qəbul edilən Xudafərin körpüsü də Cəbrayıl rayonunda yerləşir. Bu köprü haqqında ilk məlumat VIII-IX əsrlərə aiddir. Xudafərin körpüsü Cənubi Azərbaycanla Şimali Azərbaycanın orta əsr şəhərlərini birləşdirən karvan yolunun üstündə tikilib. O, həm də mühüm hərbi-strateji əhəmiyyət daşıyır. Araz çayının en dar, qayalıqla ehatələnən yerində inşa edilmiş ilk köprü VIII əsrin sonu-IX əsrin əvvəllerindən başlayaraq, XIX əsrlə kimi fəaliyyət göstərmişdir. Kərpic köprü isə XII əsrde tikilmişdir. Tarixçilər yazıları ki, Cəbrayılın nəinki

tekçə Xudafərin körpülləri, eyni zamanda Azərbaycan memarlıq sənəti sahəsində mühüm yer alan bir çox monumental abidələr, qalalar, türbələr, məscidlər və sair var. Bu ərazilər Kür-Araz mədəniyyətinin təşəkkül tapdlığı və Qədim Şərq mədəniyyətinin Qafqaza təsirində keçid məntəqələrindən, habelə qədim mədəniyyətlərin qovuşduğu yurd yerlərindən biridir.

Bu zənginlikləri özündə eks etdirən Cəbrayılın sentyabrın 27-də Böyük Mərcanlı, Nüzgar, oktyabrın 3-də Mehdili, Çaxırlı, Aşağı Maralyan, Şeybəy və Quycaq, 4-də Cəbrayıl şəhəri və Kaxulu, Şükürbəyli, Çərekən, Daşkəsen, Horovlu, Mahmudlu, Cəfərabad, Yuxarı Maralyan, Decal, 5-de Şıxəli Ağalı, Sarıcalı, Məzrə, 9-da Qaracallı, Süleymanlı, Əfəndilər, 15-də Doşulu, 19-da Soltanlı, Əmirvarlı, Maşanlı, Həsənli, Əlikəyhanlı, Niyazqullar, Keçəl Məmmədli, Şahvelli, Hacı İsmayıllı, İsaqlı kəndləri və əhəmiyyətli yüksəklikləri, mövqələri, bu ərazilərin fonunda isə Xudafərin işğaldan azad edildi.

Oktyabrın 18-də-Azərbaycanın Dövlət Müstəqilliyi gündündə Xudafərin körpüsü üzərində Azərbaycan bayrağı qaldırıldı. Həmin gün Xidafərinin sanki üz-üzə dayanıb ona belə söylədim: Azadlığın, növrağın mübarek, Xudafərin. Nə gözlə tarix yazılışları na. Sən axı 1991-ci ildə eldə etdiyim müstəqilliliyin doyuncu yaşamamışdım. Üçrəngli bayrağın üstündə bərqrər olduğun Arazın sularındaki əksini etrafındaki zirvəsi səmaya toxunan dağlara, sildirrim qayalıqlara yaya bilməmişdin. Bayrağın mübarek, azadlığın mübarek, Xudafərin. Sən Allaha səni yaratdı üçün təşəkkür edirən əsrlərdir. Biz azərbaycanlılar da Allaha səni bizi yənidən qovuşdurduğu üçün minnətdarıq, ey ulu yurdumuz, müqəddəs torpağımız Cəbrayılın göz bəbəyi...

Cəbrayılın yeni həyat gəlir

Düşməndən azad edilən torpaqlarımızın her birində məhərəbə bitən gündən bərpa işləri gedir. Cəbrayıl rayonu da düşmənin daşı daş üstündə qoymadığı yurd yerlərimizdən biri olduğu üçün həyata keçirilən işlərlə yeni bir həyata doğru addımlamaqdadır.

Genişməyiş bərpa işləri ilə Cəbrayılın 30 il əvvəlki çağlarından da gözəl görüntülər bəxş olunur. Cəbrayılın dağ yolları abadlaşdırılır, qəsəbə və kəndlər salınır, məktəb, xəstəxanalar tikilir. Rayona elektrik enerjisi verilməsi üçün stansiyalar qurulur. Sənaye Parkı tikilir. Nezərəalsaq ki, dövrümüz 30 il əvvəlindən daha müasirdir, bele olan təqdirdə bu müasirliyin qədim torpaqlarımıza verəcəyi yenilikləri yaxın gələcəkdə görecəyik. Qədimliyin fonunda müasirliyin tətbiqi isə hər biri turizm üçün böyük əhəmiyyətə malik torpaqlarımıza gələnləri heyran edəcək.

Cəbrayılın tətbiq olunanların her biri yaxın gələcəkdə ata-baba yurdlarına qayıdaq sakinlər üçün bütün yenilikləri əlçatan edəcək.

Dövlətimizin başçısı necə ki, ötən 20 ildə Qarabağın azad olunması üçün yorulmaz fəaliyyət göstərdi, Zəfəri xalqına nəsib etdi, bu gün də həmin torpaqların qədimliyini qoruyub saxlamaqla müasir formada bərpasına rəhbərlik edir. Bu isə bütün azad torpaqlarımıza təbii ki, yeni həyat getirir...

Mətanət Məmmədova